

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ»

THEORETICAL BASIS OF INTERPRETATION OF THE CONCEPT SOCIO-ECONOMIC PROCESSES IN MARKET ECONOMY

УДК 316.4:330.3

<https://doi.org/10.32843/bses.57-9>

Прийма С.С.

к.е.н., доцент, доцент кафедри інформаційних систем у менеджменті Львівський національний університет імені Івана Франка

Приймак В.І.

д.е.н., професор, професор кафедри інформаційних систем у менеджменті Львівський національний університет імені Івана Франка

Pryima Svitlana

Ivan Franko National University of Lviv

Pryimak Vasyl

Ivan Franko National University of Lviv

У статті висвітлено підходи науковців до трактування понять «процес», «соціальний процес», «економічний процес» і «соціально-економічний процес», викладено авторське розуміння останнього з цих понять. Обґрунтовано, що економічні процеси тісно пов'язані із соціальними. Рівень розвитку економіки впливає на соціальні процеси, які відбуваються в країні, і навпаки, тому соціальні та економічні процеси доцільно вивчати разом у їх взаємозв'язку. Під час дослідження соціально-економічних процесів треба звертати увагу на вивчення не тільки соціальної та економічної складових частин, але й на їх взаємозалежність і взаємодію. Виконано порівняння досліджуваного поняття з поняттям «соціально-економічний розвиток», зроблено висновки про їх відмінності. На основі опрацювання літературних джерел авторами роботи запропоновано свою класифікацію соціально-економічних процесів, які відбуваються в неусталеній ринковій економіці. Соціально-економічні процеси запропоновано класифікувати залежно від рівня та швидкості їх протікання, часового горизонту, можливості впливу (регулювання), складності сприйняття, відкритості тощо.

Ключові слова: процес, соціальний процес, економічний процес, соціально-економічний процес, соціально-економічний розвиток.

В статье освещены подходы ученых к трактовке понятий «процесс», «социаль-

ный процесс», «экономический процесс» и «социально-экономический процесс», изложено авторское понимание последнего из этих понятий. Обосновано, что экономические процессы тесно связаны с социальными. Уровень развития экономики влияет на социальные процессы, которые происходят в стране, и наоборот, поэтому социальные и экономические процессы целесообразно изучать вместе в их взаимосвязи. При исследовании социально-экономических процессов надо обращать внимание на изучение не только социальной и экономической составляющих, но и на их взаимозависимость и взаимодействие. Выполнено сравнение исследуемого понятия с понятием «социально-экономическое развитие», сделаны выводы об их различии. На основе обработки литературных источников авторами работы предложена своя классификация социально-экономических процессов, которые происходят в неустановившейся рыночной экономике. Социально-экономические процессы предложено классифицировать в зависимости от уровня и скорости их протекания, временного горизонта, возможности воздействия (регулирования), сложности восприятия, открытости и т. п.

Ключевые слова: процесс, социальный процесс, экономический процесс, социально-экономический процесс, социально-экономическое развитие.

The article highlights the approaches of scientists to the interpretation of the concept of "process", "social process", "economic process" and "socio-economic process", outlines the author's understanding of these concepts. According to the authors, the concept "process" reflects the changes in time (dynamics) that occur with the state of the object under study. The concept of "process" is characterized by the fact that the sequence of phenomena that reflects it must retain its identity in time, which will distinguish it from other sequences. Also, previous phenomena must, in some way, cause subsequent phenomena. It is investigated that the concepts of social process and economic process are covered in the literature in sufficient detail, and socio-economic - not enough. It is substantiated that economic processes are closely related to social ones. The level of economic development affects the social processes taking place in the country and vice versa. Therefore, it is advisable to study social and economic processes together in their relationship. In the study of socio-economic processes should pay attention to the study not only of social and economic components but also their interdependence and interaction. The authors of the article believe that socio-economic processes are changes in society and the economy that are reflected in the living standards of participants in these processes, the stability of the political and economic situation in the country, security, and protection of its population. Based on the generalization of publications of scientists on this issue, the author's classification of socio-economic processes is proposed in this work. Socio-economic processes are proposed to be classified depending on the level and speed of their flow, time horizon, the possibility of influence (regulation), the complexity of perception, openness, etc. Other concepts that are closely related to the term "socio-economic process" are considered. In particular, the interpretation of the terms "development" and "socio-economic development" by scientists is analyzed, it is investigated that there is a common and different in these terms with the studied concept of "socio-economic process".

Key words: process, social process, economic process, socio-economic process, socio-economic development.

Постановка проблеми. З формуванням ринкової економіки в Україні виникає потреба наукового дослідження процесів, що відбуваються в суспільстві та національному господарстві країни. Це стосується також соціально-економічних процесів, адже вони характеризують зміни, які відбуваються під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників у функціонуванні соціальних та економічних інститутів держави, суспільному й трудовому житті її громадян, суспільстві загалом.

Огляд літературних джерел показав, що, крім зазначеного поняття, часто використовують такі

терміни, як «соціальний процес», «економічний процес», «соціально-економічний розвиток», «розвиток соціально-економічних процесів». Виникає потреба чіткого розрізнення цих понять щодо того, у яких випадках вживати певне з них, тому необхідні наукові дослідження, які б стосувалися тлумачення цих термінів і рекомендацій щодо їх використання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам, які пов'язані із соціально-економічними процесами в суспільстві, присвятили свої наукові праці такі видатні економісти минулого й

сучасності, як Т. Веблен, Л. Ергард, Дж.М. Кейнс, А. Сміт, Д. Рікардо, А. Маршал, Ф. Модильяні, М. Фрідман. Вивченням соціальних, економічних і соціально-економічних процесів, їх розвитком, розробленням підходів до їх трактування, оцінювання, моделювання та регулювання займалися багато українських учених, зокрема О. Амоша, В. Базилович, Б. Данилишин, М. Долішній, В. Геєць, С. Злупко, В. Капітан, Е. Лібанова, Л. Мельник, І. Михасюк, У. Садова, Л. Семів, Л. Тимошенко, Н. Чорна, Р. Чорний, С. Шандрук, Л. Шевчук, С. Шульц, Т. Клебанова, О. Черняк. Зокрема, автором наукової праці [6] досліджено концептуальні підходи до трактування поняття «соціальний процес», подано класифікацію цих процесів, розкрито їх роль у забезпеченні економічної безпеки держави. Авторському тлумаченню сутності категорії «соціально-економічний розвиток», розробленню теоретико-методологічних основ експлікації факторних поєднань інформаційної моделі соціально-економічного розвитку, оцінюванню результативності регуляторних дій інституцій держави із забезпечення змін пофакторних характеристик і факторів впливу за напрямками цього розвитку присвячена наукова стаття [15]. Проблеми, які стосуються соціально-економічного розвитку регіону, розглянуто в наукових працях [2; 7].

Постановка завдання. Незважаючи на сказане, теоретичні основи трактування поняття «соціально-економічний процес», його зв'язок з іншими спорідненими поняттями в науковій літературі залишаються недостатньо висвітленими. Отже, метою статті є дослідження теоретичних основ трактування поняття, виокремлення основних ознак, за якими можна класифікувати соціально-економічні процеси, характеристика зв'язку досліджуваного поняття з іншими подібними поняттями.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оскільки поняття «соціально-економічний процес» формується на основі понять «соціальний», «економічний», «соціально-економічний» і «процес», розглянемо розуміння цих понять і пов'язаних з ними понять.

Передусім зупинимось на понятті «процес», оскільки воно є ядром у цьому складному словосполученні. Соціально-економічна система не може бути сталою, «застиглою» у своєму розвитку. Внаслідок впливу потоку внутрішніх і зовнішніх подій вона видозмінюється, тобто відбувається процес її функціонування. Термін «процес» походить від латинського "process" і трактується як проходження, просування. Цей термін розкриває динаміку певного явища. Для його інтерпретації можна скористатись терміном «зміна».

Залежно від явища, щодо якого розглядається термін «процес», вчені по-різному його харак-

теризують. Наприклад, автор книги [1, с. 6], розглядаючи соціальний процес, під словом «процес» розуміє відносно однорідну серію явищ, взаємопов'язаних причинними чи структурно-функціональними залежностями. При цьому соціальні явища виникають внаслідок взаємодії людей у соціальному просторі, безпосередньо в контактній групі чи опосередковано через причетність індивідів до спільнот, через соціальні організації, соціальні інститути. Серія соціальних явищ може бути зрозуміла як процес, якщо вона зберігає ідентичність у часі, що дає змогу виділити її з інших серій; попередні явища обумовлюють хоча б частково наступні за ними явища; попередні явища викликають однорідний стан речей. Ми погоджуємося з цими міркуваннями й вважаємо, що термін «процес» відображає зміни в часі (динаміку), які відбуваються зі станом досліджуваного об'єкта, що є наслідком певних зовнішніх і внутрішніх впливів на цей об'єкт.

Щодо терміна «соціальний», то він походить від латинського "socialis", яке перекладається як «товариський», «громадський». У різних словниках це поняття трактується майже однаково. Сутність усіх цих трактувань зводиться до того, що це поняття означає суспільний, громадський стан, який стосується суспільного ладу, відносин у суспільстві [13, с. 538]. На думку деяких учених, поняття «соціальний» і «соціальний процес» використовують щонайменше у двох значеннях, а саме широкому та вузькому. В широкому розумінні «соціальний» означає «суспільний», тобто такий, що належить соціуму, а не природі, тобто соціальний процес у цьому розумінні – це зміни в усьому суспільстві. У вузькому розумінні поняття «соціальний» вживається для характеристики тільки тих суспільних процесів, які відбуваються в соціальній сфері життя суспільства, тобто використовується для сфери взаємодії соціальних груп, зокрема класів (підприємців, найманих працівників тощо), професійних і соціально-демографічних верств населення, а також національних спільнот щодо таких умов їх життя й діяльності, які сприяють відтворенню їх життєвих сил [8, с. 6]. Врахувавши різні підходи до розуміння поняття «соціальний процес», автор наукової праці [6] доходить висновку, що це постійний рух і взаємодія суспільства в різних соціальних сферах, в результаті якого відбуваються якісні зміни в системі людських стосунків, моральних норм, свідомості та їх еволюції.

Забезпечення життєвих сил і добробуту учасників соціальних процесів залежить від рівня розвитку виробництва, величини та способу використання й розподілу в країні національного багатства, величини створюваного в ній суспільного багатства, характеру економічних відносин між людьми, тому процеси, що відбуваються в

соціальної сфері і в ході яких вирішуються названі проблеми, нерідко називають не просто соціальними, а соціально-економічними, що вказує на наявний внутрішній зв'язок соціальних (які відбуваються у соціальній сфері) та економічних процесів (які відбуваються в економічній сфері) [8, с. 7]. Враховуючи сказане, розглянемо спочатку поняття «економічний процес», а потім поняття «соціально-економічний процес».

Поняття «економічний процес» стосується розвитку матеріального виробництва. Воно відображає процес розвитку не тільки виробництва, але й продуктивних сил, виробничих відносин між людьми, зокрема форм власності на засоби виробництва, обмін діяльністю на базі наявного поділу праці та відношень розподілу матеріальних благ [8, с. 7]. Досліджуючи це поняття, науковці роблять наголос на динаміці економічних явищ та об'єктів, змінах їх стану, різноманітних характеристик і рис як у просторі, так і в часі. Одні пропонують вивчати зміни, які не враховують головні характеристики функціонування досліджуваних економічних систем, інші їх враховують. Акцентуючи увагу на темпах еволюції, модифікаціях інститутів, форм і функцій досліджуваних об'єктів, вчені хочуть звернути увагу на необхідність вивчення цих об'єктів і явищ у русі. Статичні дослідження потрібні тільки як один з етапів під час переходу до динамічних досліджень.

В «Економічній енциклопедії» сказано, що економічні процеси (фази) – це розвиток процесів безпосереднього виробництва, розподілу, обміну та споживання, дія зумовлених цими процесами виробництва спільних законів і властивих їм суперечностей. Ці процеси охоплюють усе, що дає реальна практика функціонування економічної системи, вони розгортаються, переплітаються та тісно взаємодіють один з одним, відображаючи рух економічного базису суспільства [4].

Стосовно джерел економічних змін, то деякими науковцями висувається гіпотеза про те, що основним джерелом цих змін є конфлікт, під яким вони розуміють один з варіантів взаємодії економічних суб'єктів між собою щодо досягнення ними визначених значущих цілей за допомогою впливу (як правового, так і неправового) на об'єкт взаємодії, який також прагне досягти тих же цілей. В результаті цього відбуваються зміни в поведінці взаємодіючих суб'єктів, трансформація владних структур, отже, надається певна динаміка економічним процесам, які відбуваються в суспільстві. В результаті цього конфлікт розглядається не як руйнівна сила, а як необхідний елемент, який викликає динаміку економічних систем [1, с. 5].

Економічні процеси тісно пов'язані із соціальними. В країнах з більш розвинутою економікою вищим є рівень добробуту й безпеки населення, люди мають доступ до якіснішої медицини, висо-

кою є освіченість громадян тощо. Рівень розвитку економіки впливає на соціальні процеси, які відбуваються в країні, і навпаки, тому соціальні та економічні процеси доцільно вивчати у їх взаємодії, а також треба звертати увагу на вивчення не тільки соціальної та економічної складових частин, але й на їх взаємозалежність.

Соціально-економічні процеси – це зміни в суспільстві та економіці, які відображаються на рівні життя учасників цих процесів, стабільності політичної та економічної ситуації в країні, умовах безпеки та захищеності її населення. Ці процеси обумовлюють соціальні зміни, у яких відображаються соціально-економічні властивості політичних процесів.

Слід зауважити, що соціально-економічні процеси тісно прив'язані до територій чи діяльності господарюючих суб'єктів, стосовно яких ці процеси розглядаються, тому вивчаються масштаби чи темпи змін, які відбуваються в регіонах, державних системах чи функціонуванні певних підприємств, тобто на мезо-, макро- чи мікрорівнях. «В основі соціально-економічних процесів лежить цикл «інновації – інвестиції», який зумовлює логіку розгортання хвиль економічної кон'юнктури на кожному з розглянутих рівнів. Модель М. Кондратьєва, яка лежить в основі цього циклу, передбачає координацію двох глобальних економічних процесів – зростання і занепаду» [1, с. 70]. За тенденцією зростання після досягнення максимуму відбувається зниження виробництва, що переважно тягне за собою зменшення інвестицій. Реакцією на ці процеси є стримування інновацій та відповідне скорочення ефективності виробництва, а також посилення боротьби за переділ ресурсів.

Під час дослідження будь-яких, зокрема соціально-економічних процесів, потрібно знати їх характеристики. Одними з таких характеристик є склад і масштаб процесу. Перша з них вказує на суб'єктів чи учасників, яких залучено у цей процес, а друга – на їх кількість. У разі дослідження процесів на мікрорівні такими суб'єктами будуть окремі люди чи соціальні групи, а на макрорівні – держави, народи, народності, нації тощо. Кожен процес характеризується його спрямованістю, яка вказує на його орієнтацію на певний результат. Щоб соціально-економічний процес не відхилився від своєї наперед визначеної траєкторії (спрямованості), його потрібно регулювати. В процесі регулювання процес можна не тільки спрямовувати у потрібному напрямку, але й стимулювати. В результаті цього процес може бути стрімким чи млявим, форсованим чи рівномірним.

Для проведення глибокого дослідження соціально-економічних процесів потрібно виконати більш детальну їх класифікацію. Слід зауважити, що існують різні підходи до проведення цієї кла-

сифікації. Наприклад, процеси диференціюють за видами й типами залежно від їх характеру та змісту, що визначається соціальною природою та інтересами суб'єктів, а також характером їх здійснення в тому чи іншому соціумі.

Говорячи про види досліджуваних процесів, вчені передбачають перш за все їх реальне існування. Під типами, крім реального існування, вони розуміють ступінь усвідомленості їх діючими суб'єктами, розуміння ними сутності та змісту цих процесів, їх соціальних наслідків. Залежно від характеру соціальних суб'єктів процеси поділяють на класові (учасниками є конкретні класи), національні (основною рушійною силою є нації) та загальнонародні (суб'єктами є всі чи більшість соціальних груп держави), а залежно від сфери й глибини дії – на міжнародні, внутрішньодержавні, великомасштабні, регіональні локальні, базові, стабільні, виробничі, перехідні тощо. Стосовно типів соціально-економічних процесів, то виділяють усвідомлені та стихійні, керовані й некеровані процеси [8, с. 8; 12, с. 12]. Узагальнення публікацій з цієї проблематики дало змогу автору книги [12] запропонувати свою класифікацію.

Ми пропонуємо класифікувати соціально-економічні процеси залежно від рівня та швидкості їх протікання, часового горизонту, можливості впливу (регулювання), складності сприйняття, відкритості тощо (рис. 1).

Зауважимо, що запропонована класифікація є значною мірою умовною, оскільки виконати поділ суспільних змін досить складно.

В економічних дослідженнях цей термін вживається в таких поєднаннях, як економічний розвиток, соціально-економічний розвиток, розвиток економіки України (або іншої країни), розвиток регіону, міста. Переважно під розвитком зазвичай мається на увазі будь-яка прогресивна зміна. Якщо в економіці відбувається якась кількісна зміна, то говорять про економічне зростання. У разі якісної зміни може йтися про структурні чи змістовні зміни або про придбання економічною системою нових характеристик [2].

Узагальнення наведених та інших визначень розвитку дало підстави Л. Тимошенко та А. Сімаховій стверджувати, що «розвиток постає не як проста зміна, а лише як така, що передбачає нову якість. Уся відмінність розвитку від зміни полягає у його проходженні не будь-де, а в структурі об'єкта. Базою розвитку є не лише минуле, але й майбутнє, проявом якого постають стандарти або еталони, до яких прагнуть. У контексті процесів, що характеризують категорію «розвиток», можна окреслити два його постійно діючі напрями руху до якісно нового стану, а саме соціальний та економічний» [11]. Науковці наголошують на тому, що ці два аспекти сус-

пільного розвитку між собою тісно переплетені. Неможливо розподіляти певні блага, якщо вони не створені. «Синтез соціального й економічного розвитку впливає з їх взаємодоповнюваності та подвійної ролі людини у суспільному виробництві (як фактору виробництва і мети виробництва). У теоретичному розрізі економічний розвиток можна трактувати як засіб, а соціальний розвиток – як мету розвитку. З огляду на це можливим є розподіл соціально-економічного розвитку на соціальну та економічну компоненти лише в методологічному аспекті, саме соціальна складова частина задається, а економічна – визначається. У такому виразі соціальну й економічну сторони розвитку можна розглядати лише з позицій досягнення цілі» [14].

Отже, як було вже сказано нами раніше, процес соціально-економічного розвитку не можна подати як процес соціального чи економічного розвитку. Ці два процеси тісно переплітаються, і їх доцільно розглядати в сукупності.

На відміну від процесу, поняттю «розвиток» більшість науковців приписує таку характеристику, як спрямованість, визначену метою або системою цілей, хоча, на нашу думку, процес також має свою спрямованість. За позитивної спрямованості говорять про прогрес, а за негативної – про регрес, або про депресію. Якщо говорити про розвиток регіону, то це багатомірний і багатоаспектний процес, який розглядається за сукупністю різних соціальних та економічних цілей. Навіть якщо йдеться тільки про економічний розвиток, він розглядається спільно з розвитком соціальним. Соціально-економічний розвиток включає такі аспекти, як зростання виробництва й доходів; зміни в інституційній, соціальній та адміністративній структурах суспільства; зміни в суспільній свідомості; зміни в традиціях та звичках [5]. Сказане ще раз підтверджує тезу про те, що дослідження розвитку соціальних та економічних процесів потрібно проводити спільно, тобто вивчати стан соціально-економічних процесів в певні моменти часу та аналізувати, як відбувається розвиток цих процесів протягом певного періоду.

Висновки з проведеного дослідження. З викладеного можна зробити висновок, що якщо поняття соціального процесу й економічного процесу висвітлені в літературних джерелах досить детально, то поняття соціально-економічного процесу – недостатньо. Соціально-економічні процеси – це зміни в суспільстві та економіці, які відбуваються на рівні життя учасників цих процесів, стабільності політичної та економічної ситуації в країні, умовах безпеки та захищеності її населення. Рівень розвитку економіки впливає на соціальні процеси, які відбуваються в країні, і навпаки, тому соціальні та економічні процеси доцільно вивчати спільно у їх взаємодії.

Рис. 1. Класифікація соціально-економічних процесів

Джерело: розроблено авторами на основі [1; 12; 13]

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Алехин Э. Исследование социально-экономических и социально-политических процессов. Пенза, 2008. 160 с.

2. Бурдун А. Цілі та критерії соціально-економічного розвитку регіону. *Державне будівництво*. 2008. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2008_1_37 (дата звернення: 04.10.2020).

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2001. 1728 с.

4. Економічна енциклопедія : у 3 т. Т. 1 / укл. С. Мочерний та ін. Київ : Академія, 2000. 864 с.

5. Игнатов В., Бутов В. Регионоведение и управление. Москва : Тесса, 2000. 416 с.

6. Капітан В. Поняття та роль соціальних процесів у забезпеченні економічної безпеки. *Демократичне врядування*. 2012. Вип. 10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2012_10_26 (дата звернення: 04.10.2020).

7. Коломійчук В., Шевчук Л., Шульц С. Стратегічні засади соціально-економічного розвитку регіону. Тернопіль, 2002. 277 с.

8. Лавриненко В., Путилова Л. Исследование социально-экономических и политических процессов : вузовский учебник. Москва : ИНФРА-М, 2010. 205 с.

9. Мельник Л. Теория самоорганизации экономических систем : монография. Сумы : Университетская книга, 2012. 439 с.

10. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. / укл. В. Яременко, О. Сліпущко. 2-ге вид. Київ : Аконіт, 2001. Т. 3. 862 с.

11. Самойлов В. Государственно-правовое регулирование социально-экономических и политических процессов. Москва : ЮНИТИ-ДАНА ; Закон и право, 2013. 271 с.

12. Сидоров А. Исследование социально-экономических и политических процессов. Томск, 2005. 266 с.

13. Словник іншомовних слів / укл. С. Морозов, Л. Шкарапута. Київ : Наукова думка, 2000. 680 с.

14. Тимошенко Л., Сімахова А. Соціально-економічний розвиток і його кероване забезпечення в умовах інноваційної моделі суспільної динаміки. *Механізм регулювання економіки*. 2015. № 1. С. 68–78.

2. Burdun A. (2008) Tcili ta kryterii socialno-ekonomichnogo rozvytku regionu [Goals and criteria of socio-economic development of the region]. *State Construction*, no. 1. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2008_1_37 (accessed 4 October 2020).

3. Velykyi tlymachnyi slovnyk suchasnoi Ukrainiskoi movy (2001) [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. Compiler and editor W. Busel. Kyiv : Irpin: Perun. (in Ukrainian)

4. Ekonomichna encyclopedia (2000) [Economic encyclopedia]. In three volumes. V. 1. Edited by S. Mocherny and others. Kyiv: Academy. (in Ukrainian)

5. Ignatov V., Bulatov V. (2000) *Regionovedenie i upravlenie* [Regional studies and management]. Moscow: Tessa. (in Russian)

6. Kapitan V. (2012) Poniattia ta rol sotcialnyh protsesiv u zabezpechenni ekonomichnoi bezpeky [The concept and role of social processes in ensuring economic security]. *Democratic governance*, no. 10. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2012_10_26 (accessed 4 October 2020).

7. Kolomyichuk V., Shevchuk L., Shultz S. (2002) *Strategichni zasady socialno-ekonomichnoho rozvytku regionu* [Strategic ambush of the social and economic development of the region]. Ternopil. (in Ukrainian)

8. Lavrinenko V., Putilova L. (2010) *Issledovanie socialno-ekonomicheskikh i politicheskikh protsesov* [Research of socio-economic and political processes]. Moscow: INFRA-M. (in Russian)

9. Melnik L. (2012) *Teoria samoomrganizacii ekonomicheskikh system* [The theory of self-organization of economic systems]. Sumy: University book. (in Ukrainian)

10. Yaremenko V., Slipushko O. *Novyi tlymachnyi slovnyk ukrainiskoi movy* (2001) [New explanatory dictionary of the Ukrainian language]. Kyiv: Akonit. (in Ukrainian)

11. Samoilov V. (2013) *Gosudarstvenno-pravovoe regulirovanie socialno-ekonomicheskikh i politicheskikh protsesov* [State legal regulation of socio-economic and political processes]. Moscow: UNITY-DANA: Law and Law. (in Russian)

12. Sidorov A. (2005) *Issledovanie socialno-ekonomicheskikh i politicheskikh protsesov* [Study of socio-economic and political processes]. Tomsk. (in Russian)

13. Morozov S., Shkaraputa L. (2000) *Slovyk inshomovnyh sliv* [Dictionary of foreign words]. Kyiv: Science opinion. (in Ukrainian)

14. Tymoshenko L., Simakhova A. (2015) Socialno-ekonomichnyi rozvytok i joho kероване zabezpechennia v umovah innovaciinoi modeli suspilnoi dynamiky [Socio-economic development and its managed provision in terms of innovative model of social dynamics]. *Mechanism of economic regulation*, no. 1, pp. 68–78.

REFERENCES:

1. Alehin E. (2008) *Issledovanie socialno-ekonomicheskikh i politicheskikh protsesov* [Research of socio-economic and socio-political processes]. Penza. (in Russian)